

სათათულოა

ივ. ვაძე

საქართველოს ბუნების
მეცნიერების ჯიურის

“ცუდად ჯდომას ცუდად შრომა სჯობია”
ამ დალოცვილს ანდაზას რამდენი უხეირო კაცი ხეირიანად
გამოყავს და გამოუყვანია. მეც იმათებრ..“.
(ი.ჭავჭავაძე, თხზ., ტ.2. გვ. 131)

ნიგნში ქვესათაურებად გამოყენებულია ავტორისული
(დავით გენაძის) ხელნაწერის ფრაგმენტები.

© მერაბ გენაძე

ISBN 978-9941-0-3908-9

ძვირფასო მკითხველო!

ნარკვევი, რომელიც ახლა შენ მაგიდაზე გიღვეს, დაწერილია რამდენიმე ათეული წლის წინათ, დაწერილია კაცის მიერ, რომლისთვისაც სამშობლო ქვეყნის სიყვარული ცნოვრების აზრს წარმოადგენდა.

თვალსაჩინო ენათმეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე დავით გეწამე თავის მშობლიურ სოფელში, მამა-პაპურ ჯორჯოზე მჯდომი, უდრტვინველად, დაუკვნესებლად, ჩიტვით გაფრინდა ამ ქვეყნიდან და მის ახლობლებს განუსახლვრელი სევდა დაგვიტოვა.

ამ წიგნში სტუდენტური ცნოვრების ერთ დღეზეა ლაპარაკი, დავით გეწამეს და ლეკენდარულ ზეტრე ჭაბუკიანს ბაკრატის ტაძრიდან სათაფლიის გამოქვაბულისაკენ მიეავს სტუდენტი- ექსკურსანტები.

დავით გეწამის ნარკვევში იგრძნობა არა მარტო მოწიწება ზეტრე ჭაბუკიანის ზიროვნებისადმი, არამედ საქართველოს ისტორიის და პალეონტოლოგიის ღრმა ცოდნა და ამავე ღრის შესახებ სიყვარულის გრძნობა მომავალი თაობების წინაშე, რომლებიც ამ ნარკვევს წაიკითხავენ.

ომკამოვლილი მეცნიერი, რომელიც მეორე მსოფლიო ომიდან ჭრილობებით და მედლებით დაბრუნდა, მაშინვე ჩაერთო სამეცნიერო მუშაობაში და ერისთვის ისეთ სასიცოცხლო ზრობლების კვლევას მიჰყო ხელი, როგორც განსაკუთრებული ენა.

მე ბატონ დავითს კარგად ვიცნობდი, ჩემს უფროს მეგობრად და მასწავლებლად მიმაჩნდა. ერთად ვმუშაობდით უნივერსიტეტის ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე და ერთად ვხელმძღვანელობდით სტუდენტთა ზედაგოგიურ ზრეკტივს.

ჩემთვის ძვირფასი მაგალითი იყო ის გადამდები სიყვარული რომელსაც დავით გეწამე ეოველ ფენის ნაბიჯზე ავლენდა, დიდთან თუ პატარასთან დამოკიდებულობაში.

მადლობელი ვარ განგებისა, რომ საშუალება მომეცა ეს ორიოდ სიტყვა წამემძღვარებინა ძვირფასი დავით გეწამის მხატვრულ-ზუბლიცისტური ნაწარვისადმი და ამით ერისთვის დამაშვრალი მოღვაწისადმი ჩემი ღრმა პატივისცემა დამედსტურებინა.

რეზან მიშველაძე

რუსთაველის ზრემიის ლაურეატი

სიკეთის მადლით მირონცხებული!

არიან ადამიანები, ვისაც უფლის წყალობით საოცარი მადლი დაჰყვებათ თან, სიკეთის გაუხუნარი მადლი.

ასეთ ადამიანთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა უნივერსიტეტის პროფესორი, ეველა სტუდენტისათვის საეკარელი და მისაბადი ჰიროფნება დავით გეწამე, მეც მხვდა წილად ბედნიერება მისი სტუდენტი ვოფილიყავი.

დავით ოქროპირის ძე გეწამე მამის სახელს ამართლებდა, თავად იყო ოქროპირი და სიტყვადამაქრული. ის ვისაც ერთხელ მაინც ქონია საშუალება, შეხვედროდა ბატონ დავითს, მოესმინა მისი ბუბუნა ხმით წაკითხული ქართული ლექციები, დაენახა მისი კეთილი გადაძებები ღიმილი, ვერასოდეს დაივიწყებს მას.

ბავშვობაში ეოველთვის მაცნებდა ზღაპრის ერთი ეპიზოდი, დედინაცვალი გერს ჰურს აძლევს და აფრთხილებს: წადი, გამვლელსაც აჭამე და გამომვლელსაც, შენც დანაყრდი და შინ ისევ მთელი მოიტანეო. მერე, დიდი ხნის მერე მივხვდი - დედინაცვალი ცხოვრებას, ის კუტი ჰური კი კაცის გულია.

მხოლოდ დავით გეწამის ნაირ კაცებს ძალუძთ ამ გულის მადლითა და სითბოთი ამვლელიც დანაყრონ, ჩამვლელიც და თავადაც არაფერი დანაკლდეთ, მუდამ მთელი და უხინჯი გულით იარონ.

დას, ცხოვრებამ არა ერთი განსაცდელი შეახვედრა, ხელმოკლეობა თუ სამამულო ომის ქარცეცხლი, მაგრამ მის ნათელ გონებას ამ ურთულეს გზაზე მუდამ ცოდნა ემატებოდა, მის გულს კი სიკეთე და მადლი.

გასაოცარი იყო ბატონი დავითის თითქმის უფლის რწმენამდე მისული თავჯანისცემა ქართული მწერლობისადმი, მისთვის მართლაც “პირველად სიტყვა იყო დმერთი”.

ამ დიდი მოწიწებითა და სიუვარულითაა სავსე მისი ეველა სტრიქონი.

ამ მადლის და სინათლის მატარებელია დავით გეწამის ეს ახალი წიგნიც.

მაყვალა გონაშვილი

საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე

21 სექტემბერია.

შემოდგომის მზე ცის გუმბათს ჯილად დასდგომია, დედამინას ეალერსება და ოქროს სხივებს ჰფენს.

დარდიანი ქარი ყვითელ ფოთლებს აშრიალებს. დაფლეთილი რიონი თეთრ ლოდებს შორის უნდილად და უხალისოდ მოედინება.

ჰაერში შემოდგომის ეშხიანი სუნი ტრიალებს.

მე და ჩემი სტუდენტები ბაგრატის ტაძრის გალავანში ვართ და აქაურობის პატრიარქს - პეტრე ჭაბუკიანს ველოდებით. ათი საათი დამთავრდა, თერთმეტი დაიწყო, პეტრე ჯერ კიდევ არსად ჩანს!

ყველას გული სწყდება, რომ უმისოდ უნდა გავუდგეთ სათაფლიის გზას.

პეტრე ამ კვირაში ორჯერ ვნახე. ორჯერვე დამპირდა, რომ კვირას 10 საათზე, ბაგრატის ტაძრის ეზოში მოვიდოდა, იქიდან კი ყველანი ერთად გავსწევდით სათაფლიისაკენ.

—მაშ, მობრძანდებით აუცილებლად!

—იმე! სტუდენტები მზად დამახვედრე და ფეხით ნავიდეთ. გზაზე ბევრი რამ შეგვხვდება საინტერესო!

—ტაძრიდან შორსაა სათაფლია?

—არა, ბატონო, 5-6 კილომეტრი თუ იქნება.

—კეთილი და პატიოსანი!

ასე დამთავრდა ჩვენი მაშინდელი მოლაპარაკება, მაგრამ... ის იყო ავიშალებით და გზას უნდა დავდგომოდით, რომ ერთხმად გაისმა ახალგაზრების ყიჟინა და შეძახილები:

—მოდის, მოდის!

—პეტრე მოვიდა!

პეტრეს ხელში თხილის ჯოხი ეჭირა. ძველი, საშინაო ტუფლები ეცვა, ზურგზე აირწინალის დაცრეცილი ჩანთა ჩამოეკიდებინა.

—პეტრეს გაუმარჯოს! - შევეგებე, ხელი ჩამოვართვი

—დამაგვიანდა ხომ?!

—ჩვენ ვიფიქრეთ, აღარც კი მობრძანდებოდით!

—რავა გეკადრებათ, ბატონო! მერე სიტყვა, პატიოსანი სიტყვა!? კაცი დავბერდი და ახლა დავიწყო ტყუილები?!

ახალგაზრდა ქალ-ვაჟები მოხუცს გარს შემოეხვივნენ. პეტრე იდგა მათ შორის მომღიმარი სახით და ქათქათა, თეთრი ჭაღარით. ჰკითხავდნენ და პასუხობდა, ეხუმრებოდნენ და ხუმრობდა. არც განყრომას აკლებდა ხანდახან.

—აბა, დავიწყოთ! - თქვა პეტრემ და ჟამთა სიავისაგან დამხობილ უცხოვრებად ნაჩუქურთმევ ხავსიან ქვაზე ჩამოჯდა.

ყველანი დავსხედით.

მოხუცმა თოვლსავით თეთრ თმაზე ხელი გადაისვა, თხილის ჯოხი მკერდზე მიიხუტა და ძველთაძველი ამბების მოთხრობა დაიწყო.

მოხერხებული ადგილი შევარჩიე, ფანქარი მოვიმარჯვე და მისი ნალაპარაკევის ჩანერას შევუდექი.

ჩანანერებს დრო ფიტავს და ელვარებას უკარგავს, თუ დროზე არ მიუსწრებ, ბევრი რამ დავინწყებას ეძლევა, ფერმკრთალდება და მერე მშვიდობით — სდიე მინდორში ქარს და სძებნე თივის ზვინში ქინძისთავი.

დავბრუნდით თუ არა სათაფლიდან, კალამ-კალმისტარს მივმართე, ჩანანერებს ცოცხალ კვალზე მივყვები და ვცდილობ, პეტრეს ნათქვამს არც არაფერი მივუმატო და არც არაფერი დავაკლო.

— ქუთაისი ყმანვილებო, ძველთაძველი ქალაქია. მისი დაარსების ისტორია შორეული საუკუნეების წყვილია იკარგება. ვის არ გაუვლია აქ, ვინ არ ყოფილა ჩვენი სტუმარი: თათარი და სპარსელი, ბერძენი და რომაელი, ყივჩაღი და რუსი, ფრანგი და გერმანელი ... მოდიოდნენ და მოდიოდნენ. ზოგი მტერი იყო, ზოგი - მოყვარე. ზოგი გვნვაგდა და გვანგრევდა, ზოგი დახმარების ხელს გვინვდიდა.

1080 წელს ქუთაისი სელჯუკებმა გადაწვეს, გადაბუგეს, მიწასთან გაასწორეს. მაინც აღდგა და დიდხანს იყო საქართველოს დედაქალაქი. 1122 წელს დიდმა დავითმა თბილისი ირჩია და ტახტი იქ გადაიტანა. მე-13 საუკუნის მეორე ნახევრიდან ქუთაისი იმერეთის სატახტო ქალაქია. მე-19 საუკუნის დასაწყისში ორთავიანმა არწივმა რიონის წყალიც დალია და სოლომონ მეფის ქალაქში რუსის გუბერნატორი დამკვიდრდა.

ქვეყნად მრავალი ქალაქია. ბევრი მათგანის დაარსება ამა თუ იმ დიდი პიროვნების სახელთანაა დაკავშირებული, ქუთაისის ბარის დამკვრელი კი ისტორიას აღარ ახსოვს. მისი ძირი დედამიწის ბნელსა და ყრუ ფენებში ჩაკარგულა.

— თეთრა მინა გაგიგონიათ? - მოულოდნელა იკითხა პეტრემ

— გაგონებით კი გაგიგონია, მაგრამ...

— მაგრამ ცოდნით კი მის შესახებ არაფერი არ იცით, ხომ! ქუთაისის წარმოშობის ისტორია აი სწორედ თეთრამინას უკავშირდება. აქ ცხოვრობდნენ იმ ხალხის შორეული წინაპრები, ჩვენს ქალაქს რომ ჩაუყარა საფუძველი.

ქუთაისმა უდიდესი წვლილი შეიტანა ქართული კულტურის, ლიტერატურისა და ხელოვნების და, საერთოდ, საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა დარგის წინსვლასა და განვითარებაში ქუთაისსა და მის ახლო-მახლო მიდამოებში მრავალი საყურადღებო ძეგლია დარჩენილი, უფრო მეტი კი მოსპობილია და განადგურებული... მარა რაც დარჩა, ისიც არ გიკვირთ?!

ბეგრატის ტაძარი

—სადაც ახლა ჩვენა ვართ, — განაგრძობს პეტრე: — ამას თავდაპირველად ქუთაისის თუ ქუთათისის ტაძარი ერქვა. იგი ააშენა ქართველთა მეფემ ბაგრატ III-მ 1003 წელს. ამიტომ უწოდა მას ხალხმა ბაგრატის ტაძარი. ისიც ცნობილია, რომ ტაძრის აშენებამდე ამ ადგილას ციხე-სიმაგრე ჰქონიათ ჩვენს წინაპრებს.

ბაგრატის ტაძარი ერთ-ერთი უშესანიშნავესი ძეგლია ქართული ხუროთმოძღვრებისა. გელათი ხომ კარგი და კარგია, მაგრამ იგი აგებულია ქართული ხელოვნების კონსერვაციის ხანაში, ეს ტაძარი კი ნაყოფია ქართული არქიტექტურის კლასიკური ხანისა.

ქართული ეკლესიის წინამძღვარს XVII საუკუნემდე აქ ედგა ტახტი. აქ მოდიოდნენ მლოცველები საქართველოს თითქმის ყველა კუთხიდან.

ეხვეწებოდნენ და ემუდარებოდნენ მამაზეციერს, მაგრამ ღმერთს ჩვენთვის სად ეცალა?!

სახლი ანბანი

—აბა, კარგად დააკვირდით! ხედავთ? - პეტრე თავის ყავარჯენს ტაძრის კედელს უმიზნებს და რალაც ფერდაკარგულ ლაქებზე მიგვითითებს, — აი ეს ადასტურებს, რომ ტაძარი დიდებული ფრესკებით უნდა ყოფილიყო მოხატული, მაგრამ შემდეგ ცეცხლს, წყალს, ქარსა და ნიაღვარს ყველაფერი მოუსპია. პეტრემ ახლა გარეთ გაგვიყვანა და სტუდენტებს ტაძრის კედელში დატანებული საკმაოდ მოზრდილი ქვა დაანახვა.

—აი, იმ ქვაზე ძველი ქართული წარწერაა, რომელიც გვამცნობს ტაძრის აშენების თარიღს, ქორონიკონს 223-ს, რაც ჩვენი წელთაღრიცხვით უდრის 1003 წელს.

პეტრე ქრონოლოგიამ გაიტაცა.

—იცით თუ არა თქვენ, ყმანვილებო, რომ ქართველებს წინათ თავიანთი წელთაღრიცხვა ჰქონდათ?! ეს პატარა საქმე არაა!

ახლა ანბანი?!

რა სჯობია ქართულ ანბანს!

ამისთანა ანბანი დედამიწის ზურგზე არავის მოუგონებია. მსოფლიოში სულ რამდენიმე ანბანია, ერთი მათგანი ქართულია და ისიც ყველაზე საუკეთესო! განა საამაყო არაა?

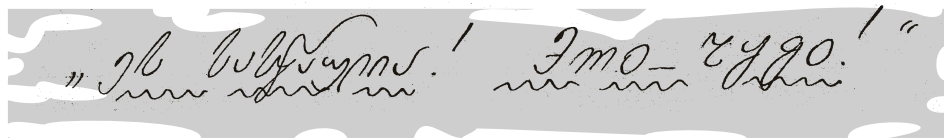
აი, მოისურვებს ქართველი კაცი და, როგორც იტყვის და იფიქრებს, ისე დაწერს. მოდგება მერე და, რასაც თვალთ ამოიკითხავს, ენითაც იმას ჩააბუღებულს.

ვნახოთ ახლა ინგლისელი: ლაპარაკობს ერთს, წერს მეორეს. ნამდვილად იტანჯება! მთელ თავის სიცოცხლეს ანდომებს ანბანის სწავლას და ისე წავა ამ საიქიოს, ყველა სიტყვის დაწერა არც კი ეცოდინება.

„ქართველებმა ისეთი ანბანი მოიგონეს, თავიანთ ენას რომ მოუხდებოდა. ევროპელებმა კი ფინიკიელებს მოჰპარეს ასოები და თავიანთ ენებს ძლივსძლივობით მოარგეს. მოარგეს, მარა ვაი მისთანა მორგებას: ზოგი სიტყვა ნაწერში არ ეტევა და ზოგი ნაწერი ისე დიდია, რომ შიგ ფეტვის კაკალივით იკარგება სიტყვაც და სათქმელიც.

დაილოცოს ჩვენი ქართული ანბანი!

პეტრე უსლარი გსმენიათ? დიდი ენათმეცნიერი იყო, იმან თქვა “თუ სადმე სამართალია, მთელი კავკასია ქართულ ანბანზე უნდა წერდესო!” ჭკვიანი კაცი იყო მარა ვინ გაუგონა?!

—და, აი, აშენდა ბაგრატის ტაძარი. საიდან არ მოდიოდნენ მის სანახავად! ყველას სურდა საკუთარი თვალთ ენახა კაცის მარჯვენით შექმნილი სასწაული. XIII საუკუნეში აქ თურმე ერთ განსწავლულ არაბსაც გამოუვლია. ისე მოწონებია ჩვენი ტაძარი, რომ მის სადიდებლად მშვენიერი ლექსი დაუნერია. მერე უთხოვია ტაძრის წინამძღვრისათვის, რომ ეს ლექსი ქვაზე ამოეკვეთათ და კედელში ჩაესვათ. მისი თხოვნა შეუწყნარებიათ და არაბი პოეტის ლექსი თურმე დიდხანს იყო ქრისტიანულ ტაძარში. თქვენ გეზულობთ თუ არა, რამხელა საქმეა ეს?

—რა, პატივცემულო პეტრე? - თავის მხრივ ეკითხებიან სტუდენტები.

მოხუცმა თვალები მოჭუტა და შუბლი შეიჭმუნა.

—რა და ურჯულოს ნაწერი რომ ჩასვეს ქართული ეკლესიის კედელში! იმ დროს მთელი ევროპა „კუდიანების“ ძებნა-დევნით იყო აწრიალებული. ურწმუნოებს ცოცხლად ატყავებდნენ და დღისისთ-მზისით წვავდნენ კოცონებზე. ინდოს და არაბს ვინ გაიკარებდა ახლოს?!

მაშინდელ ქართველებს კი აზრადაც არ მოსვლიათ კაცის წამება იმის გამო, რომ მის თავში სხვანაირი ფიქრები ტრიალებდა, ხოლო გულში სხვა ღმერთს ედგა ტახტი.

აი, კულტურა! აი ადამიანობა!

კაცს იმიტომ რავა უნდა მოუსპო სიცოცხლე და დაუბნელო მზე, რომ შენი ღმერთი ღმერთად არ მიაჩნია და შენი სიტყვა — უკვდავ ჭეშმარიტებად?!

ეს ხომ ველურობაა, ეს ხომ ბარბაროსობაა!

ისტორია გვიამბობს: დავით აღმაშენებელმა საქართველოში ურჯულო თათრებს მეჩეთი ააშენებინა და ქრისტიანულ ქვეყანაში მოღვწეები ტურებივით გაჰკიოდნენ ალაჰის საგალობელს.

ეს პატარა რამეა?!

აი, კაცობა! ყველას თავისი რწმენა აქვს და თავისი აზრი. რაც უნდა, ის ინამოს და, რაც გაუხარდება, ის თქვას!

ღმერთის გაჩენილთან ვის რა ხელი აქვს?!

ერევი და მიტომ ურტყამ თავში?!

სტუდენტებმა ერთხმად გადაიხარხარეს.

—რა გაცინებთ? ტყუილია?!

—არა, ბატონი პეტრე, მართალზე მართალია!

—ჰოდა, — განაგრძობს პეტრე — იმ არაბს სხვებიც მოყვნენ: რუსები და ფრანგები, ინგლისელები და გერმანელები.

ერთმა ფრანგმა, ბაგრატის ტაძრის დიდებული ნანგრევები რომ ნახა, თურმე გაოცებულმა და აღტაცებულმა წამოიძახა:

—ეს სასწაულიაო! Это чудо!

მთელი რომ ენახა, მაშინ რას იტყოდა?!

მაგრამ სხვა რა დაგვიტოვებს მტრებმა მთელი და დაუნგრეველი., რომ ეს ტაძარი დაეტოვებინათ!

სახიფათო აქაურსები

— 1631 წელს ბინძურმა თურქებმა ჩვენი ტაძარი ცეცხლს მისცეს. გარედან თივა, ჩალა და შეშა შემოუნყვეს, შიგნით კი თოფის ნამლით სავსე კასრები ააფეთქეს. მილენ-მოლენეს, მიანგრ-მოანგრიეს აქაურობა და თავიანთ გველის ბუდეებს მიაშურეს.

სად გაჩნდნენ ეს სისხლის მსმელები, ვინ დაგვიყენა კარის მეზობლებად, ვინ დაგვწყევლა, ვინ შეგვაჩვენა?! მათგან დაღვრილი სისხლი ზღვას ავსებს, ხანძრების ალი ცასა სწვდება, მათგან დატყვევებული, სამშობლოს მოწყვეტილი, თავგზადაფანტული ქართველობა დღესაც უცხო და ბედუკუღმართ გზებზე დახეტიალებს!

აი ასეთი იყვნენ თურქები!

პეტრეს სიტყვები აღარ ჰყოფნის მათ საგინებლად, ხავსიან ქვებს გულმოსული უცქერის და ნიკაპი უკანკალებს.

იცით თუ არა თქვენ: მესამედი საქართველო მათ საზღვრებშია, მე-სა-მე-დი საქართველო! ოშკში და ხახულში, შატბერდში და ხანძთაში, ტაოსა და კლარჯეთში ჩვენს სინმინდეს უწმინდურები თელავენ!

და აქ განრისხებულმა პეტრემ ისეთი სახიფათო ისტორიული ექსკურსები დაატრიალა, ისეთ „უცოდველ“ პიროვნებებს სწვდა ქეჩოში, რომ სტუდენტები ერთიანად აახმაურა და ააყაყანა:

— რას ბრძანებთ, ბატონო პეტრე, ეს მართალი არაა! როგორ იქნება, როგორ შეიძლება?!

— ვაი ჩვენი ბრალი! არაფერი თქვენ არ გესმით და მიტომ მსჯელობთ ასე!... არასფერი! ... არა უშავს რა, ისტორია ყველაფერს იწერს და იმახსოვრებს: საქართველოში არაერთი არმაზი დამსხვრეულა და არაერთი ქურუმი წაუღია მტკვრის მღელვარე ტალღებს!

„თხსავით მოაძლეოთ თავი!“

თურქებს არც რუსის მეფის დამქაშები ჩამორჩნენ: გენერლებისა და გუბერნატორების, პრისტავებისა და ჟანდარმების, უტვინო და გაუმადლარი ჩინოვნიკების მთელი ხროვა მოედო თამარისა და დავითის საქართველოს. მათ თავიანთი ხალხიც სძულდათ და ფეხებზე ეკიდათ, ქართველებს კი რა ხეირს დააყრიდნენ?1 გულბოროტ შოვინისტებს სასაცილოდაც არ ჰყოფნიდათ ჩვენი ძველი დიდება. ქართველები ვინ არიან, ვინა ყრიან, ეგენი ადამინები კი არა, გაუნათლებელი მხეცებიანო! Не люди, а какие-то звери!

ჩვენი სვეტიცხოველი კირით შეფეთქეს: იმპერატორი მობრძანდება, ეს ჩამოქექილი, ჩამოძინძილი ფრესკები თვალში ეკლად ეცემა, მოდი, თეთრად შევლებოთო! და ასეც მოიქცნენ! წადი ახლა და ეძებე კირის საფარქვეშ დიდოსტატთა შედევრები.

— აქაც, ქუთაისში, გუბერნატორად ვილაც გაგარიანი ეგდო, გიჟი, ნახევრად გიჟი!

პეტრემ ისეთი მაგარი ინტონაციითა და მიმიკით წარმოთქვა სიტყვა „გიჟი“, რომ იქით-აქეთ მიმოვიხედეთ, ეს გადარეული გაგარინი ამ ქვებით სავსე ნანგრევში არ შემოვარდეს-თქო!

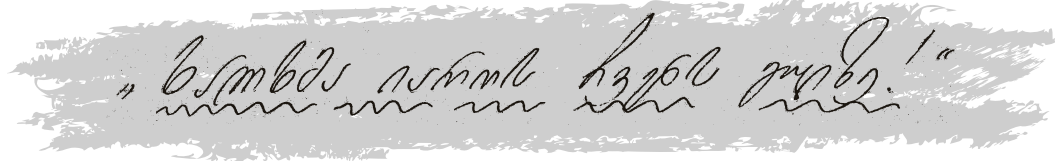
— ჰოდა, ამ გადარეულმა ააფეთქა დასავლეთის დიდებული კარიბჭე.

— რას ერჩოდა, რა უნდოდა?!-წამოიძახეს სტუდენტებმა.

— მიდით და ჰკითხეთ! მთელი ტაძრის დანგრევა და მოსპობა უნდოდა ალბათ, მაგრამ ველარ მოესწრო: იმ მარჯვენაცხოვებულმა დადემქელიანმა თხასავით მოაძაღლა თავი!

— ხა, ხა, ხა, ხა! — გადაიხარხარეს ახალგაზრდებმა

— დიახ, თხასავით მოაძაღლა ის ბოროტი თავი! - იმეორებს პეტრე რალაც აუნერელი სიამოვნებით.

ტაძრის ნანგრევებიდან გამოვედით.

სტუდენტების ყურადღება ქვის საფლავეებმა მიიპყრო.

— ესენი რაა, ძია პეტრე?

— არ იცით? მეფეთა საფლავეებია. აქ უნდა ემარხოს ცბიერი, იქ - გიორგი მეფე

— ახლაც მარხიან?

— გამიგონია?! თურქებმა მოთხარეს და გაძარცვეს საფლავეები, ახლა მარტო მინა ყრია შიგ.

— რალა ამ კარებში დაუმარხავთ ეს დიდებული ხალხი? - ჰკითხა ერთმა სტუდენტმა.

— ეგ არ იცი?

- არა, არ ვიცი ბატონო!

- ძველად ქართველ მეფეებს ასეთი წესი ქონდათ: ტაძრების, მონასტრების, ეკლესიების შესავალში უნდა დამარხულიყვნენ: ამქვეყნად ჩვენ ვმეფობდით ხალხზე, ახლა ხალხი იყოს ჩვენზე მაღლა, ხალხმა იაროს ჩვენს გულზეო. მრავალ შეცოდებას, რაც სიცოცხლეში ჩაგვიდენია, ნაწილობრივ ამით გამოვისყიდით ღვთის წინაშეო.

— მერე და, ჩაგრული ხალხისთვის რა ნუგეში იყო ეს? - ეკითხებიან სტუდენტები.

- მერე ვინ თქვა, ჩაგრული ხალხისთვის ნუგეში და შეღავათი იყო? ხალხისთვის ვის როდის ეცალა? ყველა მეფე, უწინარეს ყოვლისა, თავის თავზე ფიქრობდა და ზრუნავდა. მკვდრისთვის განა სულ ერთი არაა, ხალხი მის გულზე ივლის თუ მისგან ასი კილომეტრის დაშორებით?

ქვეყანაზე ბევრი რამ მოუგონებიათ ხალხის გასაბრძოლებლად და თვალის ასახვევად. ესეც ერთი მრავალთაგანი იყო!

დრო აღარ იცდის.

ბუდიონის ქუჩას დავადექით და სათაფლიისაკენ ავიღეთ გეზი.

მარჯვნივ და მარცხნივ ლამაზ-ლამაზი ეზოებია, ახალ-ახალი სახლები, ყანები და ბოსტნები, ვენახები და ხეხილის ბაღები. შორს, დასავლეთით, კოლხეთის თვალუნვდენელი დაბლობი გადაჭიმულა: ჩრდილოეთით ხვამლის მთა და კავკასიონის დიდებული კონტურები მოჩანს.

სოფლის შარაგზა.

გზაზე გამოფენილი ბავშვები.

მშვიდობიანი ცხოვრების სუნთქვა.

მშობლიური მიწის სურნელი. ქართული მზის მადლიანი სითბო.

უდარდელი ახალგაზრდობა.

ასეთი წუთები ცხოვრებაში არც ისე ხშირია.

პეტრე მხნედ მიაბიჯებს და მსუბუქად კეცავს აღმართ-დაღმართს. წინ არავის უშვებს, ბავშვივით უხარია რომ მოხუცს ჯერ კიდევ არ ღალატობს მუხლი და ძალ-ღონე. თუ რომელიმე ახალგაზრდა დალაღვას ახსენებს, იმ წუთში დაუტაცანებს:

— რაო? დავიღალეთ? არ თქვა, არ გაამხილო! მე მიყურეთ, 70 წლისა ვარ და ოდნავაც არ მეტყობა დაღლა. მე რომ ასე ხშირად არ დავდიოდე აქეთ-იქით, თქვენი ჭირი წაღებული მექნება. ჩემი ტოლ-ამხანაგებიდან თითო ოროლა კაცია კიდევ ცოცხალი.

იცით თუ არა თქვენ: მეფეები ყველაზე ადრე კვდებოდნენ, იმიტომ რომ ცოტას დადიოდნენ, სულ ტახტზე ისხდნენ.

— ერეკლე მეფემ ხომ დიდხანს იცოცხლა, ბატონო?

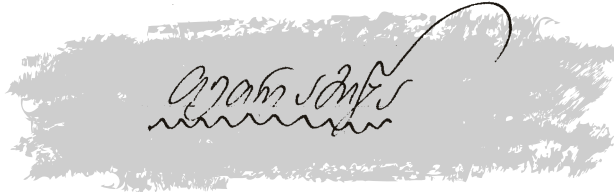
ტახტზე ჯდომას კი არა პირში ლუკმის ჩადებას არ აცლიდნენ: ახალციხიდან რომ თათარს მირეკავდა, დაღესტნიდან ლეკები მორბოდნენ. დილით რომ თელავში იყო, სალამოს გორში ცხენს მიაგელვებდა. არა, ერეკლე სხვა მეფეებს არ ჰგავდა.

მიდის პეტრე და სტუდენტების გუნდი სიცილ-კისკისით მიჰყვება უკან.

არაფრით არ მომეშვა, ზურაბიც წამყვა დღეს ექსკურსიაზე.

ფეხდაფეხ, თიკანივით მისდევს ბაბუა პეტრეს და შეკითხვებს ჭერეხივით აყრის. დაინწყებს თუ არამოხუცი ლაპარაკს, გზაზედაც აღარ იყურება, მოიღრეცს კისერს მანჭია ჩიტივით და უსმენს სასოებით. არც იღლება და არც იქანცება.

მივდივართ და მივდივართ.

პეტრე შედგა.

თეთრამინისკენ თითი გაიშვირა და დაიწყო ისტორია.

ატყობს ერთი სტუდენტი გოგონა არ უსმენს. იგი ამხანაგს ეკისკისება და სულაც არ დაეძებს რა იყო კაინოდოურ ხანაში თეთრამინის მახლობლად.

პეტრე გაუწყრა:

— შენ ამ ჯოხს ხომ ჰხედავ! აქ იმისთვის ნამოგიყვანეთ რომ თავში რაიმე ჩაიდო და მერე ბავშვებს ასწავლო! რა ნახე ამდენი საკისკისო და სალაპარაკო?

— ბოდიში, პატივცემულო პეტრე, მაპატიეთ!

— კი, მიპატიებია... იმას მოგახსენებდით, თეთრამინაზე ჩემი ინიციატივით მოახდინეს არქეოლოგიური კვლევა-ძიება, სულ გადათხარეს იქაურობა, აღმოაჩინეს უამრავი ნივთები, კაჟის იარაღები, პურის საფქვავე მონყობილობა. ამან დაადასტურა, რომ დაახლოებით 7 ათასი წლის წინათ თეთრამინაზე უკვე ცხოვრობდა ადამიანი, თესდა პურს, ქერს, ღომსა და ფეტვს, დასდევდა ნადირებს, კლავდა მათ და მიირთმევდა, როცა მოეხასიათებოდა. ამ დროს იგი უკვე აღარ დალოდავდა იქით-აქეთ, მოშინაურდა და ერთ ადგილას ცხოვრება დაიწყო. თეთრამინის გათხრებმა და იქ მოპოვებულმა ნივთებმა მთელი გადატრიალება მოახდინეს ჩვენს ისტორიოგრაფიაში.

პეტრე არ ამბობს თუ რა ხასიათის იყო ეს „გადატრიალება! რას ფიქრობდნენ ამ „გადატრიალებამდე“ ისტორიკოსები და მერე როგორ შეცვალეს თავიანთი აზრები.

ჩვენც არ ვანუხებთ შეკითხვებით.

კითხავ და რა უნდა გიპასუხოს?

არა თუ შვიდი ათასი წლის წინათ, შვიდი წლის წინათ რა მოხდა იმას ვეღარ ვგებულობთ ხეირიანად.

ოცნება საუკუნეთა საზღვრებს სცილდება.

თეთრამინაზე ბანჯგვლიანი არსებები ჩნდებიან, ხელში ქვის ნაჯახები უჭირავთ და სანადიროდ მიეშურებიან:

მათ არ ანუხებთ არც წარსული და არც მომავალი.

მათი სადარდელი მხოლოდ კუჭია, მათი ცხოვრების ქვეცნობიერი შინაარსი - არსებობისთვის ბრძოლა.

დაშლიგინობენ უსიერ ტყეებში, მრავლდებიან კალიასავით, წყვეტენ მხეცებსაც და ერთმანეთსაც.

დედამ არ იცის შვილი, შვილმა არ იცის დედა, მამას ორივე ფეხებზე ჰკიდია!

გაუვალ ტევრებში ისმის მათი მხეცური ღრიალი, ისინი ახალ საუკუნეებს ეძახიან.

პეტრეს უსაზღვროდ ახარებს მათი ნაცოდვილარი ნივთების ნახვა.

ისტორიკოსები წერენ კაპიტალურ გამოკვლევებს კაჟიანი ისრებისა და გახვრეტილი თიხის ქოთნების შესახებ.

ატომის არსენალებში კი გროვდება და გროვდება ჯოჯოხეთის მაშხალები, რომ დედამინაზე კვლავ დააბრუნოს პრეისტორია.

ექებე მაშინ თეთრამინა და საკაჟიას გამოქვაბული!

სიძუნწე — მწერალთა პროფესიონალური სენი.

ზოგიერთ სტუდენტს მოუსწრია და წაუკითხავს გ. შატბერაშვილის მოთხრობა „სათაფლია“.

— ძია პეტრე, თქვენ შვილიშვილი გყავთ? - ეკითხება ერთი მათგანი.

— არა, არა მყავს!

— აბა, „სათაფლიაში“ რომ წერია?

— ეგ მწერლის გამონაგონია. რას იზამ, ეპატიება! განა ასეთ რამეებს იგონებენ და წერენ? წიგნებს ხომ კითხულობთ, ბიძია?

— კი, ბატონო, ძველსაც და ახალსაც.

— ხოდა რა გიკვირთ! მწერალს სურდა მე ბაბუად გამოვეყვანე, ბაბუა კი უშვილიშვილად არ იქნებოდა.

— შატბერაშვილი კარგი მწერალია, — ჩავები მეც საუბარში.

— ჰო, ძალიან კარგი, ისე რა! — მიდასტურებს პეტრე.

— თქვენ მას ახლოს იცნობთ?

— რას ლაპარაკობ, სულ ჩემთან არ იყო?! აბა ისე როგორ დაწერდა „სათაფლიას“. ძალიან გამოადგა ეს მოთხრობა, მგონი მესამედ დაბეჭდა ახლა.

— თუ გარგო რამე მაინც?

— ვინ? შატბერაშვილმა?! არ თქვა, არ დაიჯერო! ის კი არა, ერთი წიგნიც არ გამომიგზავნა საჩუქრად.

ახლა ვერა ინბერი?!

მთელი პოემა დაწერა ჩემზე და ნახევარი მილიონი ფული აიღო, მე კი ნახევარი კაპიკიც არ მარგო.

ამხელა კაცი ხარ და არ იცი? სიძუნწე — ეს ხომ მწერალთა პროფესიონალური სენია!

ჩემო პეტრე. ვაი რომ ამ ჩანაწერებს დაბეჭდვა არ უწერია, თორემ ჰონორარს მთლიანად შენ გაჩუქებდი!

როცა პეტრემ მწერლებზე საუბარი დაამთავრა და გავივაკეთ, რატომღაც შრიალა, მწვანე ტყეებზე მომინდა ლაპარაკი.

— ბატონო პეტრე, ამ ადგილებში საუკუნეების წინათ ალბათ გაუვალი ტყე იყო, ახლა კი როგორ გაშიშვლებულა მიდამო!

— რაო! საუკუნეების წინათო?!

— ჰო, საუკუნეების წინათ.

— რას ამბობ, კაცო! აგრე შორს რატომ მიდიხარ: ჩემს მახსოვრობაში აქ ისეთი ტყე იყო, რომ გზაკვალს ვერ გაიგნებდი.

— ნუთუ მართლა?! — ვკითხე მე. რატომღაც არასწორად მეჩვენა პეტრეს სიტყვები.

— სწორს და მართალს მოგახსენებთ, ბატონო. ამ მოტრეტილ ადგილზე რამდენიმე ათეული წლის წინ წინათ დიდებული კოლხური ტყე გუგუნებდა.

ესენი რომ შემოვიდნენ, მთავრობას პირველ ხანებში ტყეების დასაცავად სად ეცალა!

შეესია ხალხი და სულ ერთიანად დაუშვეს ძირს მუხა და რცხილა, ძელქვა და კოპიტი....

ახლა კი შენც ხედავ, რა დღეშია ეს მხარე.

მარა იცი, რა გითხრა: ეს სულ მეტყვევებმა ქნეს... გასანყვეტმა მეტყვევებმა. სახალ-ხო და საქვეყნო ქონება მათ შემოსავლის წყაროთ გაიხადეს: ჰყიდეს და ჰყიდეს მარჯვნივ და მარცხნივ, რაც კი მოიხელთეს. ვინ იყო დამშლელი?!

ფეხს არ ვადგმევინებ ჩემს სათაფლიაზე ამ მტაცებლებს. იქ რომ მეტყვევე დავინახო, მოვკლავ, ცოცხალს არ გავუშვებ. მე მძულს ისინი და მათაც ვძულვარ მე!

ვძულდე მათ, ასე სჯობია!

პეტრეს სიტყვები გულზე მაღამოდ მომეცხო.

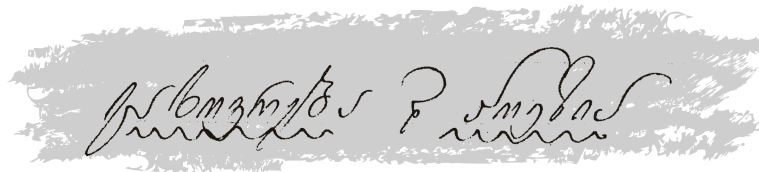
აქ მეტყვევებს როდი ვგულისხმობ, მათი ავ-კარგის გარჩევა ჩემი საქმე არაა, ეს მათ და პეტრემ იცოდნენ!

მოხუცის გულისწყრომამ სხვა რამ მომაგონა: ვაჟკაცობაა არ მაღავდე სიძულვილს მისგან, ვინც შენ გძულს და თვალით არ დაგენახვება.

ეს ყველას როდი შეუძლია.

ზოგი ცდილობს, არა მარტო კეთილთათვის, არამედ ბოროტი და გარენარი ხალხის-თვისაც სათნო და საყვარელი იყოს.

ვაჟკაცს ბოროტთა სიძულვილისა არ უნდა ეშინოდეს!

მინდორი ყვავილებს დაეფარა.

მწვანედ მობიბინე მდელოს ლურჯი და ნითელი ყვავილებიც ამშვენებდა.

იქვე მახლობლად, კორდზე, საქონლის ჯოგი გაშლილიყო და ძოვნა - ძოვნით მოდიოდა.

— ხედავ ამ სილამაზეს?! აი პოეზია! მაგრამ ვაი, რომ ცხოვრება და პოეზია ერთმანეთს ვერ ეგუება: ამ მშვენიერ ყვავილებს საქონელი უახლოვდება. მოვა ხვადაგი და ძირფესვიანად ამოთხრის მათ, გადაიბალახებს, გაძღება, დაყრის ნაკელს და მოშორდება აქა-ურობას!

როგორი ნათქვამია:

„მოვა ხვადაგი და ძირფესვიანად ამოთხრის ლამაზ ყვავილებს!“

„ცხოვრება და პოეზია ერთმანეთს ვერ ეგუება!“

განა ტყუილია?

ლამაზი ყვავილები ხვადაგების ხვედრია და ცხოვრება ფოლადის მარწუხებით ხშირად წელში წყვეტს პოეზიას.

პირიქით კი არასოდეს არ ხდება!

მოკხია თუ სინამდვილე?

სანამ ჩამორჩენილები წამოგვეწვინებენ, ცოტა შევისვენეთ. როცა თანამგზავრები მოვიდნენ, გვერდით მოგვისხდნენ. ბუნებრივად ისე მოეწყო საქმე, რომ რაიმე საინტერესო ამბის მოთხრობას არაფერი აფობებდა.

პეტრემ აღარ დააყოვნა.

— ეს ამბავი, — დაიწყო მან: — ჩემს ყმანვილკაცობაში მაქვს გაგონილი. ამ ტრიალ მინდორზე, რომელსაც ახლა ნასახლარსაც ვეღარ დაუძახებს კაცი, ერთ დროს ცხოვრობდა სახელგანთქმული თავადი სეხნია ლორთქიფანიძე.

სეხნიას ჰყავდა ერთადერთი შვილი, შეხედულობით, ჭკუა-გონებითა და გაზრდილობით სამაგალითო ვაჟკაცი. მისდა საუბედუროდ, სეხნიას შვილს შეუყვარდა იმერეთის მეფის მშვენიერი ასული. ქალსაც თურმე ძალიან შეჰყვარებია ჭაბუკი, მაგრამ საქმე მაინც თავს არ მოსულა: მეფის ასული დანიშნული ჰყოლია სამეგრელოს მთავარს, დადიანს. ისინი მალე დაქორწინებულან და დიდი ზეიმით წასულან სამეგრელოში.

სატრფოს გათხოვების შემდეგ ვაჟი აუნერელ სადარდელში ჩავარდნილა, სიცოცხლე მობეზრებია და რომ მომკვდარიყო თურმე, აღარ ენაღვლებოდა.

— აი, იმ შენობებს ხომ ხედავთ? — თითი სამხრეთ - აღმოსავლეთისკენ გაიშვირა, — ის გელათის მონასტერია. ჭაბუკი ბავშვობიდანვე ზღაპრულ და საოცნებო ადგილად თვლიდა თურმე გელათს. ახლა, როცა ბედმა უმუხთლა, ისევ გელათი გახდა მისი იმედი და ნუგეში. მიატოვა მამის სახლობა და გელათში ბერად აღიკვეცა.

მამამისი სეხნია, ამ ამბავს ძლიერ შეუნუხებია, ხუმრობა ხომ არაა: ერთადერთი ვაჟი ჰყავდა, გვარის გამგრძელებელი, ისიც დაეკარგა და ბერის შავი კაბით შეიმოსა. სეხნია მრისხანე და ავი კაცი ყოფილა. შვილი იმდღიდანვე მკვდრად ჩაუთვლია და ბედს შერიგებია. სამღვდელოება თეთრიც და შავიც ისე შესძულებია, რომ სასულიერო პირების დანახვას ვეღარ იტანდა თურმე. ლომივით ბორგავდა და გული მათ მოსაკლავად უწევდა.

განვლო ხანმა, ბერად აღკვეცილი ლორთქიფანიძე ისე დანინაურდა რომ გელათის წინამძღვარი გახდა.

იმ ხანებში გელათის მონასტრის ახლოს მონოზნებიც ცხოვრობდნენ. ერთ დღეს წასულან ისინი და სეხნიას ადგილში ფიჩხი უგროვებიათ. სეხნია შემთხვევით წაწყდომია მათ თავს და ეს შავოსანი დედაკაცები სულ წივილ-კივილით უფრენია წინ. მონოზნებს გელათის მონასტრის წინამძღვართან უჩივლიათ.

წამოსულა შვილი მამასთან და მაგრად შელაპარაკებია:

— როგორ გაბედე, რომ ღვთის ადამიანებს ტყეში გამხმარი ფიჩხის აკრეფა დაუშალო? წყევლისა და შერისხვის ღირსი ხარ, ხალხში გავლა უნდა გრცხვენოდესო!

განრისხებულა სეხნია:

წყალმა ზიდოს შენი მღვდლებიც და ბერებიც! — უთქვამს შვილისათვის, გამოუტაცია კვერთხი ხელიდან, დაუკრავს თავში და იქვე უსულოდ დაუგდია.

დაუძახა თურმე მსახურებს და უბრძანა:

— ღვლეჭით გამოაბით ცხენს უკან, ოლასკურის ღელემდე მიათრიეთ და ხრამში გადაადეთო!

მსახურებმა მისი ბრძანება შეასრულეს, მაგრამ შუაგზაზე ღვლეჭი გაუწყდათ და შე-
შინდნენ, ალბათ ღმერთი გვრისხავსო, დაბრუნდნენ სეხნიასთან და მოახსენეს ეს ამბავი
სეხნიას უთქვამს:

— ალბათ ღვთის ნებაა, სადაც განყდა ღვლეჭი, ისიც იქ დაიმარხოსო. გასჭერით მინა
და დამარხეთო!

საცოდავი კაცი იმ ტრიალ ადგილზე დაუმარხავთ.

გავიდა ხანი, სეხნიას მრისხანებამ გადაუარა და მის ნაცვლად შავნაღვლიანობა ენ-
ვია. დღედაღამე ფიქრისა და სინანულის მეტს არაფერს აკეთებდა, დადუმდა და დამუნ-
ჯდა. ზეზეურად ხმებოდა კაცი. არ ჰქონდა მიზეზი? ჯერ იყო და შვილი მოკლა, მერე - გე-
ლათის წინამძღვარი. დარდში და ვარამში ჩავარდნილმა შვილის მივიწყებულ სამარეზე
დიდებული სამლოცველო ააგებინა.

წყალსა და პურზე დამდგარი, გაველურებული, ნახევრად შეშლილი შვილის საფლავს
ალარ შორდებოდა, კაცს ახლოს არ იკარებდა. ასე ტანჯვით და წვალებით დალია სეხნიამ
სული.

განვლეს წლებმა. ლორთქიფანიძეების ჩამომავალნი ამ ადგილებიდან აიყარნენ. აი,
აქ, ჩემს მახსოვრობაში, დიდებული ყანები, ბალები და ვენახები იყო გაშლილი. ახლა რა-
ლაა? გაშიშვლებული მინდორი და თხებისა და ძროხების საძოვარი.

სულ ბოლომდე აქაურობას უზარმაზარი მუხა შერჩა. სანამ ხალხში წარსულის ხათრი
და რიდი იყო, იმას ხელს არავინ ახლებდა, მერე, როცა ქვეყანამ აიშვა, იმ მუხასაც ძირი გა-
მოუთხარეს და წააქციეს.

ახლა რაღა მოგაგონებთ, რომ აქ ოდესღაც იდგა სახლები, ბელლები, ნალიები, რომ
აქაც ცხოვრობდნენ, ხარობდნენ და წუხდნენ ადამიანები?

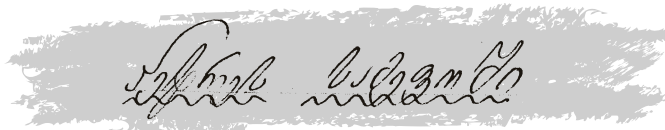
ასეთია, ბიძია, წუთისოფელი:

მართალი იყო პეტრე. აღარსად ჩანდა ნიშანწყალი იმისა, რომ აქ ადამიანთა ცხოვრე-
ბა მოეგონებინა კაცისათვის.

კოლმეურნეობის დაუხურავი ფერმა იდგა დაბლობში მხოლოდ.

იმ ადგილას კი, სადაც სეხნიას აგებული სამლოცველო უნდა მდგარიყო, წითელი მოზვერი
ბლაოდა და რქებით მინას ხნავდა.

ასეთია წუთისოფელი!

შეუმჩნევლად მოშუადღევდა.

ხალისით გავიარეთ ხშირი ფოთლოვანი ტყე და პირისპირ მივადექით სათაფლიის გა-
მოქვაბულს - პეტრეს სამეფოს და რეზიდენციას.

ჭაბუკიანს 1933 წელს უნახავს ეს გამოქვაბული. მთავრობის დახმარებით მისი მიდა-
მოები საიმედოდ შემოულობავს, ტყისათვის გაზრდის საშუალება მიუცია, იქაურობა გა-
ტიალებისაგან გადაურჩენია.

1935 წელს დინოზავრთა ნაკვალავიც აღმოაჩინა, რამაც ძეძვებსა და შამბნარში ჩა-

კარგულ სათაფლიას საქვეყნო სახელი მოუპოვა.

იმ დროიდან პეტრეს აღარც სახლი ახსოვს და აღარც ეზო. მთელი მისი სიცოცხლე ამ ადგილებთანაა შეზრდილი და შეხმატკბილებული.

— ერთ წელს თუ გაძლებ ისე, აქაურობა რომ არ ნახო? - ვეკითხები მოხუცებულს.

— ერთ წელსო?! რომ დამაბან ერთ კვირას ვერ გაძლებ აქ ამოუსვლელი! - ისეთი ტონით ამბობს პეტრე რომ ურწმუნო თომასაც კი დააჯერებს.

70 წლის ბერიკაცი 20 წლის ჭაბუკივით ოცნებობს:

გამოქვაბულში ელექტროსინათლის გაყვანაზე:

— ღმერთო, შენ მომასწარი იმ უფსკრულებში რომ სიამიანად გაიაროს კაცმა და ბუნების დიდებული ნაოსტატევი ნათლად, მკაფიოდ დაინახოს!

ძელქვების მოშენებაზე:

— სკეპტიკოსები ამბობდნენ, საქართველოში ძელქვის ჯიში გადაშენების გზაზეა, ვერსად ველარ იხარებსო, მოვიდნენ ახლა და ნახონ, როგორ იზრდებიან ჩემი პატარა ძელქვები!

დინოზავრების ნაკვალევთან მონუმენტური პავილიონის აგებაზე:

— ბულდოზერებს მოვიყვან, ერთ ჰექტარ მიწას კიდევ გადავთხრი, ნაკვალევს უამრავს ვიპოვი. მერმე ლამაზ ბურჯებს ამოვაშენებთ, მთელ ფართობს მინით გადავხურავთ. ხალხი მოვა, აქაურობას ნახავს, ცოდნას შეიძენს, გონებას გაინათლებს და, ცოცხალი რომ აღარ ვიქნები, იმ ქვეყნად შენდობას შემომითვლიან!

წელს ასფალტი თითქმის გამოქვაბულის კარამდე მიუყვანიათ, პეტრეს სიხარულს საზღვარი აღარა აქვს:

— ქვეყნის ყოველი კუთხიდან მოდიოდნენ დინოზავრთა ნაკვალევების სანახავად, მაგრამ ცუდი გზები ძლიერ გვიშლიდა ხელს. ამიერიდან კი ტურისტებსა და ექსკურსანტებს მოსვლა აღარ დაეზარებათ: თავისუფლად მოაქროლებენ მანქანებს, აქაურობას ნახავენ, დაისვენებენ და კმაყოფილნი გაუდგებიან უკან თავიანთ გზას!

ასე გგონია, რომ ამ უზარმაზარ ფართობზე ფოთოლიც არ შეირხევა პეტრეს ზრუნვის გარეშე. კენჭი რაა, ერთი პატარა კენჭიც კი არ გრძნობს თავს ობლად და უპატრონოდ.

ამას ქვია ვაჟკაცური სიყვარული.

მე მჯერა, რომ ასეთი უანგარო, თავდადებული, ვაჟკაცური სიყვარულია აკვნის დამრწვევი დედა—ბაგრატის ტაძრისა და გელათის მონასტრისა, მონამეთისა და სვეტიცხოვლისა, გორისციხისა და ვარძიისა. ასეთმა სიყვარულმა, იმედმა, ნუგეშმა და ოცნებამ შექმნა „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, „ვეფხისტყაოსანი“, „დავითიანი“... მისი კარგი შვილების უსაზღვრო სიყვარულმა იხსნა და აღადგინა თვით საქართველო! თუნდაც სულ მცირე, სასარგებლო საქმის მამაკაცური სიყვარული აკვანია ჩვენი დიდი მომავლისა!

დინოზურთა ნაკვალავიან

ახალგაყვანილ გზაზე ქრელი ხალხი ირევა და ფუსფუსებს. არის ერთი გადახი-
გამოძახილი, სიცილ-ხარხარი და უდარდელი ტურისტული ჟრიამული.

გზის ხელმარცხნივ შიშველი ფერდობია.

პეტრემ ამ ფერდობზე აგვიყვანა.

— აბა, დაბრძანდით და გაჩუმდით! - მოგვმართა მან და მინაყრილზე მუხლი მოიკეცა.

— ჯერ გიამბობთ, რა შია საქმე და მერე ფეხი-ფეხ დაგატარებთ ყველაფერს.

— კარგი, აგრე იყოს! — კვერს უკრავენ სტუდენტები.

— პალეონტოლოგია გისწავლიათ? - ეკითხება მათ პეტრე.

სტუდენტებმა ერთმანეთს გადახედეს და გაეცინათ.

— არა, არ გვისწავლია.

— გეოლოგია იცით?

— არა, არ ვიცით.

— ყოჩაღ, თქვენ! პალეონტოლოგია და გეოლოგია თუ არ იცით, აბა რა ნასწავლი ხალ-
ხი ხართ? რა განათლება გექნებათ? პალეონტოლოგია დიდებული მეცნიერებაა. მე, სი-
მართლე რომ ვთქვა, მან ამიხილა თვალი და ცოტათი მაინც შემაჭვრეტინა ბუნების საი-
დუმლოებაში.

ჩვენ წინ რუხი ქვის მასიური პლატოა, ოდნავ დახრილი და დაქანებული. მის გარშემო
ეკლიანი ბუჩქები და გამხმარ-გაყვითლებული სარეველა ბალახებია.

ქვის უზარმაზარ დაფაზე აქა-იქ სამთით გაშლილი შავ-შავი ნაფეხურები მოჩანს. ესე-
ნი თურმე დინოზავრთა ნაკვალევია, მილიონი წლის წინათ აღბეჭდილი და გაქვავებული.

პეტრე ჯოხს დაყრდნობია და საუკუნეთა ნისლში ცურავს:

— გეოლოგია ამბობს რომ დედამიწის ქერქის გაჩენა მოხდა დაახლოებით 3-3,5 მილი-
არდი წლის წინათ.

— ჰო, ჰო, ჰო!-- — იძახიან განცვიფრებული ახალგაზრდები.

— პროტეროზოური ერა 510 მილიონი წლის წინათ დამთავრდა, - განაგრძობს პეტრე:

— მისი ხანგრძლიობა 600 მილიონ წელს შეადგენს. ძლიერ იშვიათად, მაგრამ მაინც პოუ-
ლობენ პროტეროზოური ერის ცხოველთა ნაშთებს. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ დედამიწა-
ზე პირველი ცოცხალი არსებანი ცხოვრობდნენ 900, 800, 600, 700 ... მილიონი წლის წინათ.

გესმით რა უზარმაზარია ეს დრო? 900 მილიონი წელი, მილიარდი წელი! რა არის ამას-
თან ისტორია ცივილიზებული ერების შექმნისა, ეგვიპტისა, პალესტინისა, რომისა და სა-
ბერძნეთისა?!

მართლაც-და რა არის, რას წარმოადგენს?! — ეთანხმებიან სტუდენტები.

— ერთ წამს, თვალის ერთ დახამხამებას, ელვის გამოკრთომას უკუნეთ ღამეში! — გა-
იძახის პეტრე.

— მაშინ ადამიანის სიცოცხლე რაღაა?

— ადამიანის სიცოცხლე? - პეტრეს უღვაშებში ეცინება და თვალეები ეშმაკურად
უციმციმებს, — თვითონ თქვენ მიპასუხეთ!

— ისე გამოდის, რომ წამის ერთი მეათასედი!

— უფრო ნაკლებიც, თუ შედარებას მივმართავთ...მაგრამ ახლა ამას თავი დავანებოთ, დინოზავრები გაგიგონიათ?

— როგორ არა, ბატონო, ზოოლოგიაში ვისწავლეთ.

— კიდევ კაი!... დინოზავრები ცხოვრობდნენ მეზოზოურ ერაში. ეს ერა დაიწყო 185 მილიონი წლის წინათ, მისი დამთავრების შემდეგ გაიარა 70 მილიონმა წელიწადმა, ე.ი. ეს ერა გრძელდებოდა 115 მილიონ წელიწადს.

მეცნიერების აზრით, დინოზავრები ძლიერ გავრცელებული იყვნენ მეზოზოური ერის იურისა და ცარცის პერიოდში, ე.ი. 70-150 მილიონი წლის წინათ. ცარცის პერიოდის დასასრულს დაიწყო მათი გადაშენება. ყაზახისტანში, ყირგიზეთსა და უზბეკისტანში მთელი მთებია ნაპოვნი დინოზავრთა ძვლებისა.

— საქართველოში არსად აღმოუჩენიათ?

— ჯერ არა, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ არ აღმოჩნდება. რაკი ჩვენში დინოზავრთა ნამარხები ვერ იპოვნეს, პალეონტოლოგებს გზაკვალი აებნათ და გაიძახოდნენ: კავკასიაში დინოზავრები არ ყოფილანო. მეც ასე მეგონა, მაგრამ თურმე ვცდებოდი.

1935 წელს სწორედ ამ ადგილას ვიპოვე დინოზავრის 10 ნაკვალევი. ჯერ დიდხანს ვერ დავრწმუნდი, რომ საქმე მართლაც დინოზავრთა ნაფეხურებთან მქონდა. გადავქექე ასეულობით წიგნი, დავიარე მუზეუმები, ვეთათბირე ჭკვიან ხალხს და ყველაფერი მართალი გამოდგა. კალამს ხელი წამოვავლე, აქაურობა ავწერე, მთელ ქვეყანას გავავებინე, რომ მოხდა დიდი აღმოჩენა.

— ალბათ კიდევ დაგაჯილდოვეს და ქება-დიდება შეგასხეს!- ჩაერივნენ სტუდენტები საუბარში.

პეტრე უარყოფის ნიშნად თავს აქნევს და ხმას თანდათან უმატებს.

— არ იფიქროთ, არ დაიჯეროთ! ვინ შემაქო, ვინ დამაჯილდოვა?! თბილისში ერთი ამბავი ატეხეს: სად კავკასია და სად დინოზავრიო. ჭაბუკიანს რა დაეჯერებო! მარა არ შევშინდი, მე კარგად მესმოდა ამ აღმოჩენის მნიშვნელობაც და ჩემი ტვინის ფასიც. არაფრით არ მოვეშვი, სანამ ჩემი არ გავიტანე!

ცოდვა გატეხილი სჯობს: შევატყვე, რომ პეტრეს, ცოტა არ იყოს, თავის ქება უყვარდა. არა მწყენია, პირიქით, ეს ხაზიც რაღაცნაირ მიმზიდველობას მატებდა მის პიროვნებას.

— წავედი ქალაქში, — განაგრძობს მოხუცი: - ჩამოვიყვანე აქ თვითონ აკადემიკოსი ალექსანდრე ჯანელიძე. ბევრი ათვალღერა, ანონ-დანონა, ათასჯერ გაზომა და მოჭრით თქვა: კიო, ნამდვილად დინოზავრის ნაკვალევია, ჩემო პეტრეო. გადამეხვია და გადამკოცნა.

იცოცხლე, თბილისში ყველას ჩამოვაცრევეინე ყურები: ყველას უკან წავაღებინე თავისი ნათქვამი. მარა, თქვენ წარმოიდგინეთ ახლა მოსკოვში ატყდა ერთი უბედურება: არაფრით არ ინამეს ჩემი აღმოჩენა! არ დაიჯეროთ, ქართველები ეშმაკები არიანო, это - хитренкый народ, გვატყუებენო, обманывают нас!

მაგრამ ფაქტი ჯიუტია და საბოლოოდ მოსკოვშიაც ინამეს ჩემი აღმოჩენის ჭეშმარიტება. რავარც იქნა დაკრეს დასტური: Чавукиани прав! ჭაბუკიანი მართალიაო!

— ახლა ალბათ მთელმა მსოფლიომ იცის ეს ამბავი! — ეუბნებიან ახალგაზრდები.

— დიახაც, რომ იცის: პარიზის აკადემიას უკვე ჩაუწერია თავის შრომებში.

— ბატონო პეტრე, მსოფლიოში სხვაგან თუ არის კიდევ აღმოჩენილი დინოზავრის ნაკვალევი? - ეკითხება ერთი სტუდენტი.

— მოგახსენებთ. ამას წინათ ვიღაც ტურისტი მოვიდა აქ, რუსი იყო, მაგრამ ეტყობოდა დიდი განათლება ქონდა მიღებული. ხელში მოზრდილი წიგნი ეჭირა, სულმა წამძლია და გამოვართვი. რა ვქნა ასეთი ჩვეულება მაქვს: წიგნს რომ დავინახავ, თუ შიგ არ ჩავიხედე, მოვკვდები და ისაა.

— ზოგი სულ პირიქით არის: მოკალი და წიგნში ნუ ჩაახედებ! შენიშნა ვილაცამ.

— მართალია, — დაუდასტურა პეტრემ, — კაცია და გუნება... ჰოდა, ვთხოვე ამ რუსს წიგნი, გადავფურცლე, გადმოვფურცლე და არ გავიხარე! დინოზავრებზე ყოფილა მთლიანად დაწერილი. იქ ეწერა, რომ დინოზავრების ნაკვალევი გარდა სათაფლიისა, აღმოჩენილი ჰქონიათ იტალიაში, ბელგიაში, საფრანგეთსა და ალჟირში.

— რა კარგია მათი ნახვა!

— მერე-და ვინ განახვებს? — მოკლედ მოჭრა პეტრემ და ცხვრის ფარასავით ფეხზე წამოგვშალა. — აი, აქ დაახლოებით 100 მილიონი წლის წინათ გადაურბენია დინოზავრების ჯოგს და თავისი ნაკვალევიც დაუტოვებია. დაკვირვებით დადასტურდა, რომ სულ ალბეჭდილია 25 ინდივიდის ნაფეხური, მარა ეს რა არის! ახლა გარშემოც რომ ავიღებთ მიწას, რატომ ასზე მეტი დინოზავრის ნაკვალევი არ აღმოჩნდება!

— კი მაგრამ, ბატონო პეტრე, ამ პიტალო კლდეს ნაფეხურები ასე როგორ დააჩნდა?

— მოგახსენებთ. მაშინ როცა აქ დინოზავრების ჯოგმა გადაირბინა, ქვა-ლორღის ნაცვლად იყო თიხოვანი ცომისებური მასა, დარჩენილი ზღვის თუ ოკეანის უკუქცევის შემდეგ. მერმე და მერმე ამ ადგილს მალლა ამოუნეგია, ტალღებს ველარ დაუფარავს, მშრალად დაცული ნაფეხურები გამაგრებულა, განმტკიცებულა და ჩვენ დრომდე მოუღწევია.

— გასაგებია, პატივცემულო პეტრე, მაგრამ ეს რატომღა არის, რომ ზოგი ნაფეხური დიდია, ზოგი პატარა. ზოგი ახლო-ახლოსაა, ზოგი კი შორო-შორს?

— მართალი ბრძანდებით; მოგახსენებთ, რატომ არის ასე: იმ ჯოგიდან, აქ რომ გაიარა, ზოგი დინოზავრი დიდი იყო, ზოგი - პატარა; ზოგი გარბოდა, ზოგი კი ჩვეულებრივი ნაბიჯით მიდიოდა. ამითაა გამოწვეული ის სხვადასხვაობა, რაც ნაფეხურების ზომებსა და განლაგებაში შეინიშნება. ეგ კი არა და ამას დაუკვირდით კარგად! — პეტრემ ერთ მოზრდილ ამონალარზე მიგვივითა და ჯოხით შემოხაზა.

— ეს რაღა არის, ბატონო პეტრე?

— ვერ მიხვდით? ეს გახლავთ დინოზავრის კუდის ანაბეჭდი.

— მერედა როგორ გაჩნდა აქ?

— აი, როგორ, — დაიწყო პეტრემ პასუხის გაცემა და ახლა სულით ხორცამდე გადასახლდა ფანტასტიკურ სამყაროში: — უყურეთ: აქ მოდიოდა ერთი დინოზავრი, მოათრევდა რაღაც საჭმელს, - დაბეჯითებით არ შემიძლია გითხრათ, სახელდობრ რას! — ეს დაინახა მეორემ და გამოექანა წასართმევად.

დაეტაკნენ ერთმანეთს, შეიქნა სამკვდრო სასიცოცხლო ბრძოლა. მეორე დინოზავრმა შიგ გულმკერდში დააჯახა პირველს ხორკლებიანი ბეჭის თავი და დაატორტმანა. რომ არ ნაქცეულიყო, პირველი დინოზავრი მთელი სიმძიმით დააწვა თავის კუდს. მე ველარ გეტყვით, რით დამთავრდა მათი ბრძოლა, მაგრამ ერთი მათგანის კუდის ანაბეჭდი აი აგერ, თქვენს თვალწინაა!

პეტრე ამ ამბავს ისეთი გატაცებით და გულდაჯერებით მოგვითხრობს, თითქოს საკუთარი თვალთ ენახოს ასი მილიონი წლის წინათ მომხდარი წინკნა—გლეჯა და დაკადაკა.

ალბათ დიდები იყვნენ, დინოზავრები, ბატონო პეტრე! - გამოელაპარაკა მოხუცს ამ ტიტანური ბრძოლის სურათით მოხიბლული ერთ-ერთი გოგონა.

— დიდებო?! მაგისტანა საშინელი მხეცი არ ახსოვს დედამინას. დინოზავრის სიგრძე 10-დან 25 მეტრამდე აღწევდა. თავი ქონდა უზარმაზარი, თითქმის ორი მეტრი. კბილები ბასრი და მჭრელი. თავის ტვინი ძლიერ სუსტად ქონდათ განვითარებული. მეცნიერთა ანგარიშით, ტვინის წონა 4 ათასჯერ ნაკლები იყო სხეულის მთელ წონაზე, ამიტომ დინოზავრები მეტად უაზრო და უჭკუონი უნდა ყოფილიყვნენ, მაგრამ ეს არაა გასაკვირი: რა აზრი და ჭკუა უნდა ქონოდა ასი მილიონი წლის წინ დინოზავრს, როცა ახლა, ჩვენ დროშიც კი, ზოგიერთ ადამიანს ერთი მისხალი ტვინი რა აქვს თავში?!

სწორია, მართალია! - ხარხარებენ სტუდენტები.

— ესეც უნდა ითქვას, რომ დინოზავრებს შორისაც დიდი განსხვავება იყო. სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა ადგილას მათი ნაირ-ნაირი ჯიში და ჯილაგი არსებობდა. სათაფლიის დინოზავრსაც აღმოაჩნდა მთელი რიგი სპეციფიკური ნიშნები, ამიტომ უწოდეს მას **Sathaphliazaurus Tschabukiani!** — ჩაულათინურა პეტრემ და ამაყად გადმოგვხედა.

— თქვენი გვარი გამოიყენეს, ბატონო, დინოზავრის სახელად?

— რას იზამ! ასეა მიღებული. ერთი ნაცნობი თბილისიდან ხუმრობით მწერდა, იმდენი ჩიჩქნე და ჩხრიკე მაგ სათაფლიაში, სანამ შენი გვარი ხვლიკებს და ურჩხულებს არ დაარქვესო.

* * *

კიდევ ბევრი რამ გვიამბო ჭაღარა პეტრემ, მაგრამ ყველაფერი აქ არ დაინერება. მისი ზოგიერთი კალამბური სიტყვა-სიტყვით ვუამბე ჩემ ძველ მეგობარს ლევან სანიკიძეს, რომელიც დიდი ხელოვნებით ყვება მათ ლხინსა და ქეიფში, ქორწილსა და ნათვლაში, მუქთა წვეულებებსა და ათმანეთიან ბანკეტებზე. მკითხველებს იმედი გქონდეთ, რომ ამ კალამბურების მოსმენისა და ჰომერული სიცილ-ხარხარის რიგი თქვენც მოგიწევთ.

ექსკურსიის დამთავრების აღსანიშნავად ბუნების ნიაღში ლურჯი სუფრა გავშალეთ. დიდხანს ისმოდა ქართული ტკბილი სიმღერები, გოგონების სიცილ-კისკისი და თავგახურებული ბიჭების დარდიმანდული სადღეგრძელოები.

მზის ჩასვლისას ფეხით წამოვედით ქუთაისისაკენ.

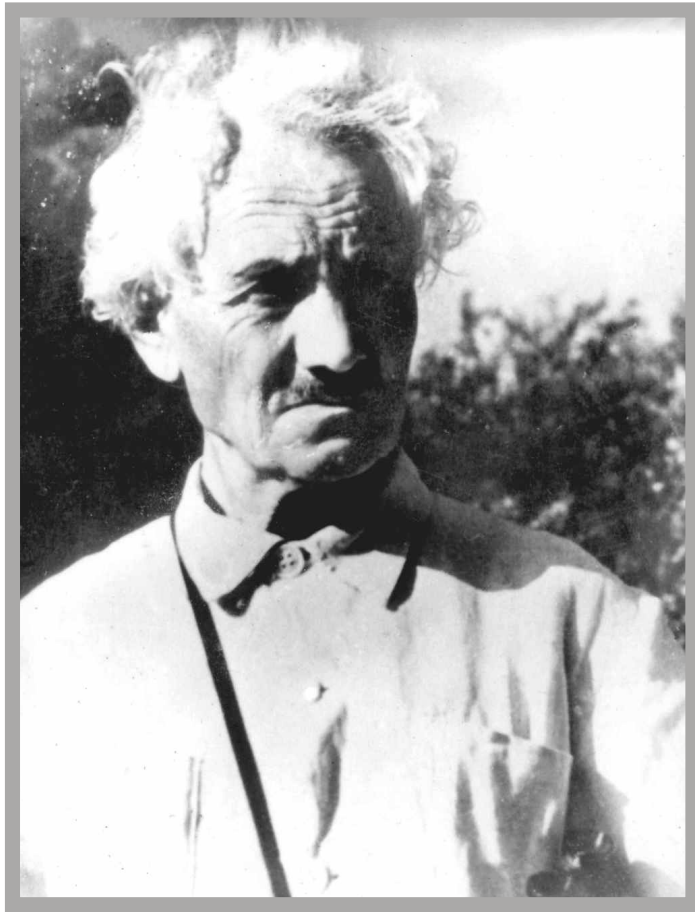
ადრიანი შემოდგომის ნათელი და მშვიდი ღამე შუაგზაზე წამოგვეწია.

წინ ჩანდა ელნათურებით აგიზგიზებული ქალაქი.

უკან-ღამის ხავერდოვან ფრთებზე დაქანაობდნენ უხსოვარი დროის ლანდები. სათაფლიის გამოქვაბულში ხვრინავდნენ დევები, ურჩხულები და დინოზავრები.

ბნელი წარსული შურიანად გასცქეროდა ნათელ მომავალს.

*დანერლია 1958 წლის 21-22 სექტემბერს
გადავწერე 1962 წლის 1-4 ნოემბერს.*

პეტრე ჭაბუკიანი

შუა რიგში: დავით გენაძე (მარცხნიდან მეოთხე) და პეტრე ჭაბუკიანი

შუა რიგში: პეტრე ჭაბუკიანი და დავით გენაძე (მარჯვნიდან მეორე)

510 ...

... 900, 800 ...

... 46 ...

... 376 ...

... 137 ...

... 137 ...

